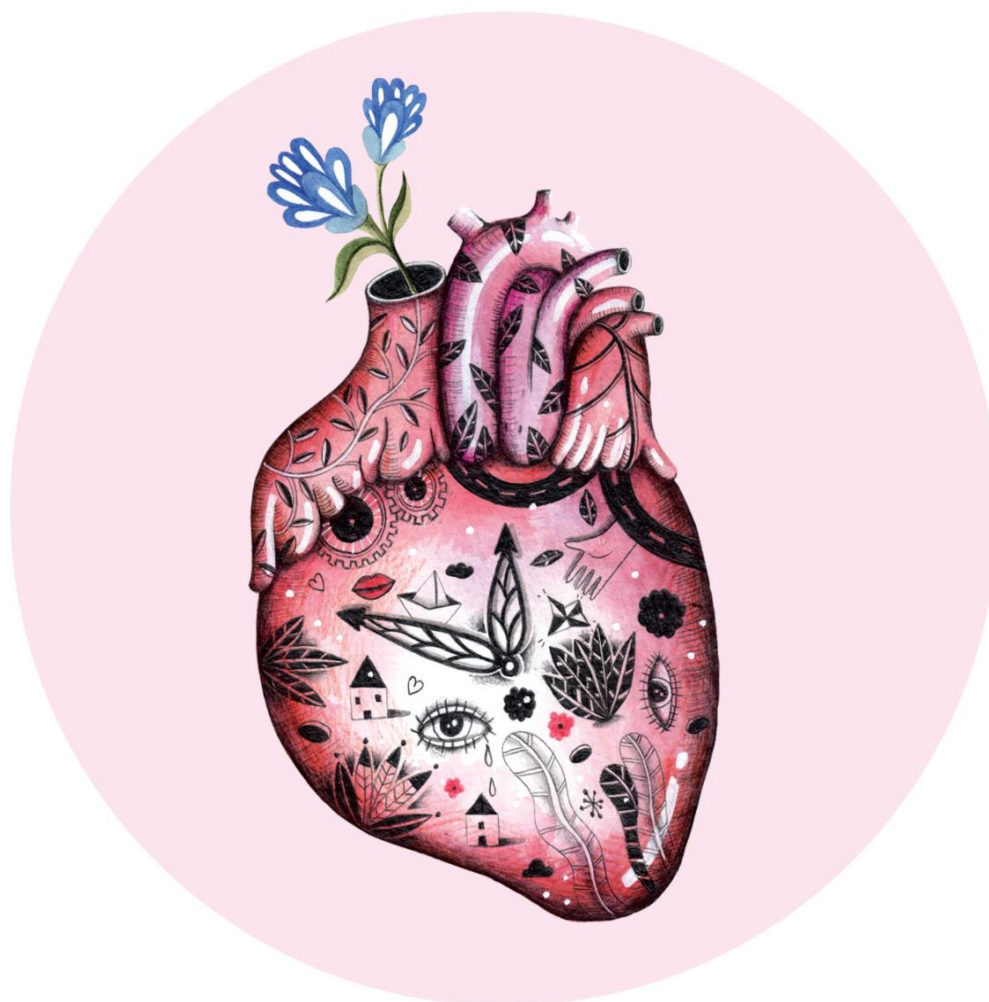


#MORTDIGNA

Recursos per treballar la didàctica de la Mort des de l'Art



Primària/ Secundària

«La mort, digna i il·lustrada»

**DDDD**  
DRET A MORIR DIGNAMENT  
CATALUNYA

## INTRODUCCIÓ

*L'educació ens ha d'ajudar a viure i la mort és part de la vida.*  
Margarita Boladeras

La mort, el darrer capítol de les nostres vides, continua essent un gran tabú. Malgrat que és una realitat que tard o d'hora afecta a totes les persones, es troba silenciada en molts àmbits de la nostra societat.

El projecte «La mort, digna i il·lustrada» és una iniciativa de l'Associació DMD (Dret a Morir Dignament) per contribuir a fer més visible el tema de la mort i promoure una reflexió crítica sobre aquest fet vital. Consisteix en una exposició col·lectiva itinerant de 31 joves artistes, que a través de les seves obres deconstrueixen la imatge estereotipada de la mort, creant noves mirades i formes de representació.

Per abordar pedagògicament els objectius del projecte s'ha elaborat #MORTDIGNA, un recurs educatiu dirigit a l'alumnat que visiti l'exposició o que visualitzi les reproduccions de les obres. El material didàctic consta dels apartats i activitats següents:

Apartat	Objectius didàctics	Continguts
<b>Abans de la visita</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Introduir la reflexió sobre la mort a l'aula.</li><li>• Reflexionar sobre la mort com a part de la vida..</li><li>• Introduir el concepte de Mort Digna, com a mort bona. Plantejar la possibilitat de la mort com a solució.</li></ul>	Activitat 1. Com mirem la mort?  Activitat 2. Viure i morir amb dignitat.
<b>A l'exposició o mostra de reproduccions</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Observar i valorar les obres art.</li><li>• Elaborar la fitxa tècnica d'una obra artística.</li><li>• Comprendre i analitzar la informació</li></ul>	Activitat 3. Gaudir i pensar l'art.  Activitat 4. La fitxa tècnica.  Activitat 5. El dret a morir dignament.
<b>Després de la visita</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Analitzar, interpretar i valorar l'exposició.</li><li>• Dur a terme un procés creatiu.</li><li>• Reflexionar sobre el dret a morir dignament.</li></ul>	Activitat 6. Il·lustrar la mort digna. Activitat 7. Periodistes secció cultura. Activitat 8. Conclusions sobre el dret a morir dignament.

**Materials: Reproduccions en vinil de cada una de les obres sobre cartró ploma, 20-25cm**

**Bibliografia de referència pel professorat :**

**Del viure i del morir.** Anna Nolla Casals Ed. Rosa Sensat. Dossiers

**Per una mort apropiada.** Broggi Marc Antoni . Edicions 62. 2011

**La muerte y el duelo en el contexto educativo.** Concepció Poch. Ed. Paidós

**¿Todos los caracoles se mueren siempre?. Como tratar la muerte en la EI .**

A de la Herrán y otros. Ed. de la Torre

**Educar y vivir teniendo en cuenta la muerte** Mar Cortina. Ed. Pirámide

**Treballem la mort i el dol a l'escola.** Irene Palol

<https://drive.google.com/file/d/0B16WVvk0PCnaZSEwyb3ZveWwwRFE/view>

## ORIENTACIONS GENERALS

**Cal diferenciar “dol” de “mort”** (i “mort digna/mort bona”)

**Dol:** absència, patiment per una raó concreta . (del llatí dolus = dolor)

**Mort :** en el mateix marc conceptual de vida. La fi permanent de les funcions biològiques que defineixen un ésser viu.

Cal tenir en compte que cada una de nosaltres tenim unes **idees preconcebudes** sobre el tema, estiguin basades en l'agnosticisme, l'ateisme, o les creences; cal recordar que com educadores ens ha de guiar la racionalitat i la laïcitat.

Actualment ens trobem sovint davant la **banalització de la mort** ( la mort violenta als mitjans de comunicació: films, videojocs, notícies...), la pèrdua de rituals, l'ocultació de la mort en hospitals i tanatoris i en general davant la consideració que fer-se gran, envellir o morir es negatiu.

La por a la **incorrecció política**, o la diversitat de famílies i creences fa que ens allunyem de tractar el tema de la mort a l'escola. Però cal tractar-lo com a fet vital, com a part de la vida, té a veure amb donar sentit a la vida i també perquè aquesta pedagogia de la mort ens ajudarà, com a base, a tractar la pèrdua i la mateixa mort en el moment en que aquesta es converteixi en una realitat i haguem de fer pedagogia del dol.

Sempre hem de buscar afavorir la reflexió de l'alumnat, però vigilant de no intranquil·litzar i no avançar conceptes. És per això que es necessita una **programació d'escola**, una programació en espiral, buscant la dualitat mort/vida, tractant-ho com el cicle de la vida, hivern/primavera, matèria viva/matèria morta, els éssers vius (el ratolí, què menja, com viu, com es reproduïx, com mor).

Cal tenir en compte **l'edat de l'alumnat** així es pot parlar de mort digna o de mort bona, cal tenir clares les etapes de comprensió del tema lligades a l'edat: desconeixement de la mort, descobriment de la mort de l'altre, descoberta de la pròpia mort .

Si en voleu saber més, trobareu molts materials en xarxa, com per exemple aquest:  
[https://laicismo.org/data/docs/archivo\\_1355.pdf](https://laicismo.org/data/docs/archivo_1355.pdf)

## RECOMANACIONS METODOLÒGIQUES

Aquesta és una programació pensada per utilitzar de manera **flexible**, no cal fer totes les activitats, hi ha activitats que estan proposades per fer individualment però també es poden fer en gran grup, amb la mestra a la pissarra...

A l'inici cal donar una explicació a l'alumnat de **l'objectiu** general del treball **reflexionarem sobre la mort a partir de l'il·lustració** i demanar que parlin del tema de la mort a casa o fins hi tot podem anunciar el tractament del tema a les famílies amb una invitació a veure l'exposició:

**"Les il·lustracions ens ajudaran a parlar del tema de la vida, de la mort i de la bona mort".**

### **Activitat 1. Com mirem la mort? Activitat 2. Viure i morir amb dignitat**

en el treball a l'aula de detecció d'idees prèvies sobre la mort, podem ajudar-nos de preguntes per motivar la reflexió :

- què és morir-se?
- tothom es mor?
- pq morir-se ?
- com es mor la gent? i els animals ?
- es pot tornar a la vida després de mort?

### **Qüestions a tenir en compte:**

- . atenció a si algun infant ha tingut una mort propera
- . a qui ha pensat i qui no sobre el tema
- . quan es parla d'alguna mort propera, persona o animal... molts dels alumnes voldran explicar l'experiència pròpia, cal donar temps
- . el tema de si han vist morts a la tele ? són de veritat? de pel·lícula?, acostuma a derivar en una discussió de bons i dolens difícil de reconduïr.

### **Cal tenir sempre algun recurs per ajornar el tema :**

Proposar fer un dibuix o escrit, d'algu que estimavem i ja està mort fent alguna cosa que li agradés o li agradés fer junts

Treure unes primeres conclusions a la pissarra i passar-ho a net amb un dibuix o fer en petit grup un "cartell" amb la nostra frase de conclusió.

La mestra fa el "cartell" amb les primeres idees sobre el tema, en base els primers acords per ajornar el tema i recuperar-lo més tard.

### **Activitat 8. Conclusions sobre el dret a morir dignament**

- La mort forma part de la vida, és l'últim tram de la vida.
- La mort sempre ens provoca tristor pq és una perdua pels que ens quedem, però potser per la persona que mor, és una sortida al seu dolor.
- Una mort digna o bona, és una mort sense dolor, acompanyada de les persones estimades.

## ABANS DE LA VISITA

### ACTIVITAT 1. COM MIREM LA MORT?

a) Quines d'aquestes paraules associaries amb la mort? Escull-ne 4.

- Calavera
- Pau
- Amor
- Bellesa
- Papallona
- Somriure
- Llum
- Lletjor
- Tomba
- Sofriment
- Odi
- Fosc

b) Raona la selecció. Explica quines imatges, sentiments i pensaments et produeix la paraula mort.

Imatges	
Sentiments	
Pensaments	

c) Agrupeu-vos en equips de quatre i poseu en comú les diferents respostes. A partir de les diferents reflexions, elaboreu una definició de la mort. Després, un representant de cada grup compartirà els pensaments de cada equip amb la resta de la classe.

--

### ACTIVITAT 2. VIURE I MORIR AMB DIGNITAT

a) Què necessitem per gaudir d'una vida digna? Ajunteu-vos per parelles i elaboreu un llistat d'allò que considereu necessari per a garantir la dignitat humana.

- ✓ .....
- ✓ .....
- ✓ .....
- ✓ .....
- ✓ .....

b) Hi ha maneres més o menys bones de morir? Quines característiques penseu que ha de tenir una mort digna? Debateu conjuntament a l'aula i anota les conclusions amb les que estiguis més d'acord.

## A L'EXPOSICIÓ

### ACTIVITAT 3. GAUDIR I PENSAR L'ART

Visitar una exposició sempre és una oportunitat per gaudir del plaer estètic i per reflexionar sobre la temàtica de l'exposició.

Et proposem una forma de fer l'observació per gaudir-ne i aprendre'n. Segueix els passos següents:

- a) Passeja lliurement, sense seguir cap ordre predeterminat. Observa les il·lustracions i deixa aflorar sentiments i pensaments.
- b) Anota tot allò que pensis i sentis mentre visites l'exposició.

#### ACTIVITAT 4. LA FITXA TÈCNICA

a) Escull l'obra que més t'agradi i observa-la amb atenció. Analitza l'obra escollida, i completa aquesta fitxa:

- Títol: .....
- Autor/a: .....
- Cromatisme: .....
- Tècnica:.....
- Què et sembla que l'artista t'ha volgut explicar amb la seva il·lustració?:

#### ACTIVITAT 5. EL DRET A MORIR DIGNAMENT

Busca informació a Internet <http://eutanasia.cat/>

Explica quina Associació ha organitzat l'exposició?

Explica quins objectius té?

### ACTIVITAT 6. IL·LUSTRAR LA MORT

Imagina't que ets un/a il·lustrador/a professional i reps l'encàrrec d'elaborar una il·lustració sobre la mort digna. Per on començaries?

- a) **Pensar:** Pensa sobre la temàtica de la mort i del dret a morir dignament i decideix com expressar el que és per a tu, una mort bona.
- b) **Ebossar:** el segon pas, és fer una pluja d'idees, i després fer un esbós de l'obra.
- c) **Crear:** finalment, cal escollir els materials que necessites i desenvolupar l'obra artística! Per fer-ho, sigues creatiu a l'hora d'escollir el suport, el format i les tècniques artístiques.

Durant el procés creatiu i quan tinguis l'obra acabada, pots fotografiar la teva peça artística i difondre-la a través de les xarxes socials amb l'etiqueta #mortdigna.

### ACTIVITAT 7. PERIODISTES, SECCIÓ CULTURA

Imagineu que treballeu per un diari que tracta temes culturals. Per parelles, prepareu una crònica de l'exposició. Seguiu els passos següents:

- a) **Guió:** redacteu un resum de l'exposició que tingui, com a mínim, aquests punts:
  - Temàtica de l'exposició
  - L'obra que us ha agradat més.
  - L'obra que més s'aproxima a la vostra idea de la mort bona.
  - Per què heu triat aquesta obra ?
- b) **Fotografia de l'obra:** procureu que les imatges quedin ben enquadres, il·luminades i enfocades.
- c) **Postproducció:** poseu-vos d'acord amb les companyes amb el tipus de lletra i format i passeu el text a l'ordinador. Presenteu el text incorporant la fotografia.
- d) Amb tots els texts podeu fer un **catàleg** de l'exposició.



## ACTIVITAT 8. CONCLUSIONS SOBRE EL DRET A MORIR DIGNAMENT

Pregunta a casa:

a) Què els sembla a casa què és una bona mort i què una mala mort. Alguna vegada la mort pot ser bona?

b) Què significa la paraula *eutanàsia*? Si no la coneixes, cerca-la al diccionari i defineix-la.

c) Quina opinió en tens del tema?

## ALTRES POSSIBLES ACTIVITATS AL VOLTANT DE L'EXPOSICIÓ

- a) Tria l'obra que s'aproximi més a la teva idea de la mort bona i compara l'explicació de l'obra feta per l'autora, amb la teva explicació de per què és l'obra que t'ha agradat més.
- b) Pensa i escriu quines etiquetes o hashtag # anirien bé a l'obra que has triat, converteix les etiquetes en frases curtes i clares que després t'ajudaran a l'hora d'explicar la teva idea a les companyes.
- c) Feu grups de quatre i intenteu aparellar l'obra amb la descripció feta per l'artista.
- d) Paleta de colors : fer una mostra de paleta de colors amb els colors que predominen en cada obra.  
Plasmar-ho amb ceres en un gràfic de barres unificat per a tots els grups.  
Classificar en un mural agrupant-les, segons el cromatisme, els colors de més freds a càlids..

## **Com tractar el tema de la mort amb els infants. (Petita aproximació)**

Actualment els avenços mèdics, el descens de la mortalitat infantil i el progrés de la biogenètica ens permeten viure més temps, cosa que totes celebrem però també ens han portat a desterrar la mort del nostre dia a dia i apartar-la dels nens i nenes per tal d'evitar-los el dolor de la pèrdua ...

Sabem que és difícil parlar de la mort quan és propera però si al llarg del temps hem tractat el tema de la mort amb normalitat, com a part de la vida i si no hem apartat el tema quan els infants ens han preguntat... serà més fàcil.

Sempre, la mort i més si és d'una persona propera porta patiment, però tenir interioritzat que la mort és a part de la vida pot ajudar al nen o nena a estar més preparats per afrontar-la. Si el nen o nena n'ha pogut parlar, fer preguntes, ha pogut expressar els seus sentiments i les seves pors, podrà compartir amb més tranquil·litat les emocions quan es tracti d'una persona important per a ell o ella.

En general les expertes solen diferenciar entre:

**Mort esperada o anunciada:** és aquella que arriba a una persona gran (o a una mascota), que ha completat el seu cicle de vida. O que ve anunciada per una enfermetat greu, crònica amb deteriorament, un diagnòstic terminal, l'ingrés a l'hospital...

**Mort inesperada o sobtada:** és aquella que arriba a la infància, l'adolescència o en l'edat adulta però sense que la persona hagi arribat a la fi del seu cicle vital, diem "ha mort abans d'hora". És la mort que no avisa i no ens dóna temps de preparar-nos ni d'acomiar-nos.

No cal dir que una mort esperada o anunciada, sobretot si és d'una persona molt gran, és de més fàcil acceptació que la mort inesperada o sobtada. Tant pels infants com pels adults.

En el primer cas en la mort esperada o anunciada és important anar preparant el nen/nena explicant-li la gravetat de la situació, avisant que la malaltia és molt greu, implicar-los en el procés quan sigui possible, visitant la persona... i responent amb sinceritat a les preguntes.

En el segon cas, quan la mort és inesperada, cal tractar d'ajudar-lo a acceptar la notícia, cosa que costa tant als infants com als adults. Verbalitzar el nostre desconcert els ajuda a entendre que tots, també els adults, necessiten un temps per acceptar el que ha passat.

Les expertes diuen que les **pautes generals** a l'hora de parlar sobre la mort són:

La comunicació de la mort d'un ésser estimat l'han de fer el pare, la mare o l'adult més proper afectivament al nen o nena.

S'ha de fer en un lloc tranquil, conegut per la criatura seure amb ella, a la seva mateixa alçada.

S'han d'utilitzar paraules senzilles, el to ha de ser calmat. No s'ha de tenir por d'utilitzar la paraula "mort" o "ha mort".

Les persones adultes poden demostrar les seves emocions i la seva tristesa, si cal plorar, es plora.

S'ha de donar temps perquè el nen o nena pugui fer totes les preguntes que necessiti i s'han de donar respostes sinceres, fent els aclariments necessaris, però, a la vegada, no donant-li més informació de la que pot assimilar.

Sempre cal tenir en compte l'edat:

Abans dels 6 anys, tenen un pensament concret i, per tant, es prenen les coses en un sentit molt real. El llenguatge ha de ser directe i concret, basat en fets reals per evitar confusions que generin més angoixa i augmentin les pors de l'infant.

A aquesta edat encara confon realitat i fantasia, la mort pot ser reversible, com en els dibuixos animats on els personatges sobreviuen a la mort apareixent aquesta com reversible. En aquest sentit, és important explicar la mort com el fet que el cos deixa de caminar, de respirar, ja no menja, ja no tornarà a viure mai més.... posant èmfasi en les expressions del tot o mai per tal d'ajudar a eliminar qualsevol idea falsa sobre que qui s'ha mort tornarà. Una idea que pot ajudar a explicar el que és la mort és la que el cos ja no podia funcionar més i per això la persona (o mascota) s'ha mort.

Quan una criatura d'aquesta edat descobreix la realitat de la mort, s'inquieta pensant que també els pot passar a la seva mare o pare o a les persones que tenen cura d'ella. Tem l'abandó i el desemparament. Cal que esmentem que la mort habitualment ocorre quan som força grans, però, si no fos així, no estaria sol, el cuidaria un altre familiar.

I si la mort ha estat anunciada, és a dir, ha passat després d'una malaltia, el repte consisteix a fer diferenciar clarament que hi ha dos tipus de malalties: les comunes (refredats, mal de panxa, otitis, etc.), per les que la medicina sempre té una solució. Però que hi ha altres malalties molt més infreqüents i molt, molt greus, per a les quals a vegades hi ha solució, però d'altres no.

A més d'aquests dos tipus, hi ha la vellesa, que no és una malaltia, sinó que suposa el moment en què el cos ja està tan gastat, que no pot seguir. Aquesta diferenciació conceptual és crucial perquè la criatura no s'espanti la següent vegada que li faci mal el cap o que tingui un refredat.

*Cita:*

*Nadie con una buena vida quiere morir. Pero cuando la enfermedad no deja más horizonte que el sufrimiento, la incapacidad, la dependencia y el deterioro físico y moral, convertir el derecho a vivir en la obligación de hacerlo, no sólo no respeta la libertad individual para tomar personalmente sus propias decisiones sino que supone, además, una crueldad imposible de justificar por la presunta voluntad de un creador bondadoso. Permitir el fin de una vida que ya sólo produce sufrimiento es, sencillamente, cumplir con una elemental exigencia humanitaria y solidaria. Pero el derecho a decidir sobre la propia muerte no obtiene su justificación moral en la evitación de sufrimiento sino en el derecho a ejercer la propia soberanía y el gobierno en todos los momentos de nuestra existencia (...).*

*Luis Montes, Fernando Marín, Fernando Pedrós y Fernando Soler,  
Qué hacemos para conseguir que la lucha por una vida digna incluya la exigencia de una muerte digna, Akal, Madrid, 2012*

Per contactar :

[dmd.figueres@gmail.com](mailto:dmd.figueres@gmail.com)

<https://www.eutanasia.cat>